

УДК 811.112.2 : 81'276.3

О. В. Поздняков,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

МОВНИЙ СУБКОД МОЛОДІ В ГЕРМАНІСТИЦІ: ТЕРМІНОВЖИВАННЯ ТА ДЕФІНІЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню мовного субкоду молоді як однієї з актуальних проблем в сучасній германістиці. Автор здійснює аналіз праць зарубіжних і вітчизняних науковців з метою встановлення основних ознак даного лінгвістичного явища та доречності використання для його позначення термінів «мова», «жаргон», «соціолект» і «сленг». Вивчення дефініцій дозволяє зробити висновок, що мовному субкоду молоді характерні стилістична заниженість, вживання в усному спілкуванні, тематична обмеженість, вторинність найменування та експресивне забарвлення вокабуляру, вираження протесту як мотив використання, групова гетерогенність. Найбільш вірними для його опису вважаємо терміни «жаргон» і «сленг».

Ключові слова: мовний субкод, молодь, сленг, жаргон, соціальний діалект, німецька мова.

YOUNG PEOPLE'S LANGUAGE SUBCODE IN GERMANISTICS: TERM USE AND DEFINITION

The article deals with the study of young people's language subcode as one of the urgent issues in modern Germanistics. The author analyses the works of foreign and domestic scientists to determine the main features of this linguistic phenomenon and relevance of designating it as «language», «jargon», «social dialect» and «slang». Scientific papers of different years demonstrate the existence of different viewpoints and approaches in the given research field. Young people's language subcode is not a separate language, but a component of the German language system. Its peculiarities are represented primarily on lexical-semantic level and in violation of phonological and syntactical rules of standard German. An important determinant for existence of young communicants' specific vocabulary is their need for protest. Young people use their language subcode in informal communication, outside the sphere of official activities or education. Equal status of communication partners, their belongingness to a group play an important role. There are many varieties of young people's language subcode because of heterogeneity of the given social and age group. Youth words are used in the life spheres, which are the most relevant for young people. These lexical units are results of secondary nomination, substituting standard German vocabulary. They are formed by metaphorizing, word-building or borrowing, their main feature is expressive colouring. Many researchers emphasize pejorative character of youth vocabulary, a lot of rude words and expressions. The most relevant terms to describe young people's language subcode are «jargon» and «slang». It is also correct to determine this linguistic phenomenon as social dialect.

Key words: language subcode, young people, jargon, social dialect, slang, German language.

ЯЗЫКОВОЙ СУБКОД МОЛОДЕЖИ В ГЕРМАНИСТИКЕ: ТЕРМИНОУПОТРЕБЛЕНИЕ И ДЕФИНИЦИЯ

Статья посвящена исследованию языкового субкода молодежи как одной из актуальных проблем в современной германистике. Автор осуществляет анализ работ зарубежных и отечественных ученых с целью определения основных признаков данного лингвистического явления и уместности использования для его обозначения терминов «язык», «жаргон», «социолект» и «сленг». Изучение дефиниций позволяет сделать вывод, что языковому субкоду молодежи свойственны стиллистическая заниженность, употребление в устной коммуникации, тематическая ограниченность, вторичность наименования и экспрессивная окраска вокабуляра, выражение протеста как мотив использования, групповая гетерогенность. Наиболее верными для его описания считаем термины «жаргон» и «сленг».

Ключевые слова: языковой субкод, молодёжь, жаргон, социальный диалект, сленг, немецкий язык.

Постановка проблеми. Важливу роль у повсякденному спілкуванні відіграє застосування мовних субкодів як сукупності мовних знаків, що є засобом отримання, збереження, обробки й передачі інформації в певних сферах [3, с. 184]. Протягом останніх десятиліть дослідження мовного субкоду молоді (далі – МСМ), її специфічного словникового запасу посідають одне з чільних місць у працях зарубіжних і вітчизняних германістів, що детерміновано сучасними тенденціями розвитку німецької мови загалом. У результаті інтенсифікації використання новітніх засобів поширення й передачі інформації (телебаченню, соціальним інтернет-мережам) стає помітним наслідування представниками інших соціальних і вікових груп окремих рис молодіжного спілкування. Це викликає потребу поглиблення наукових студій з метою вирішення низки проблем, зокрема термінологічної уніфікації при визначенні об'єкту дослідження.

Актуальність запропонованої статті полягає у відсутності в сучасній германістиці єдиного погляду на визначення МСМ.

Аналіз лінгвістичних праць різних років демонструє наявність відмінних поглядів та підходів до вирішення вказаної вище проблеми. Найбільш уживаними є терміни «молодіжна мова», «молодіжний жаргон», «молодіжний соціолект» і «молодіжний сленг», при визначенні яких автори наголошують на різних ознаках та функціях досліджуваного мовного явища. Проблематичність вичерпного вивчення МСМ як у діячості, так і в синхронії зумовлена не в останню чергу розмаїттям молодіжних груп та субкультур із територіально, соціально, прагматично відмінними комунікативними зразками [18, с. 10]. **Новизною** статті є комплексне вивчення терміновживання та дефініцій щодо доцільності їх застосування в подальших лінгвістичних студіях з врахуванням динаміки розвитку наукової думки.

Метою дослідження є виокремлення ключових ознак МСМ, що фігурують в наукових роботах останніх десятиліть.

Таким чином, **матеріал** здійсненого аналізу репрезентують праці вітчизняних і зарубіжних германістів, присвячених вивченню зазначеного мовного явища, його термінологічному визначенню, з'ясуванню специфіки утворення й передумов використання, місця поміж інших підсистем німецької мови та взаємозв'язку з ними. З огляду на детермінованість молодіжної комунікації суспільними процесами для об'єктивності зроблених висновків враховано період написання кожної з проаналізованих праць.

До **методів** дослідження належать описовий, індуктивний, зіставний, аналізу та синтезу.

Виклад основного матеріалу. Стосовно використання на позначення МСМ різних термінів варто відзначити, що в працях насамперед німецькомовних германістів часто зустрічаємо суперечливий, на наш погляд, термін «молодіжна мова». Адаже згідно з універсальною схемою структури мови, передбачено поділ останньої на чотири основні (фонологічний, морфологічний, лексико-семантичний і синтаксичний), і три проміжні (морфонологічний, словотвірний і фразеологічний) рівні [4, с. 71]. Дослідження ж аналізованого мовного явища сфокусовані, однак, передусім на його лексико-семантичних особливостях [24, с. 78]. У зв'язку з цим Г. Генне відзначає, що «молодіжна мова» належить до дефіцитних мовних систем, існування яких можливе лише за умови використання граматики та лексики літературної мови [21, с. 5].

Д. Гартманн вказує на наявність у МСМ фонологічних, лексико-семантичних та синтаксичних відмінностей від літературної німецької мови, [19, с. 22–24], однак не вважає їх достатніми для самостійного функціонування. Таку точку зору поділяють також інші науковці, зокрема М. Гайнеманн [20, с. 9].

Ряд германістів на позначення МСМ використовують термін «жаргон», наголошуючи на пейоративному забарвленні молодіжної лексики. Серед них варто передусім згадати Х. Кюппера, котрий визначає досліджуваний мовний феномен як «жаргон членів певної специфічної групи, принизливий для більшої частини молоді» [23, с. 188].

А. М. Іскоз і А. Ф. Ленкова називають МСМ груповим жаргоном. Вони зазначають, що жаргонами є відгалуження від національної мови, які відрізняються особливою лексикою для заміни загальноживаних слів [2, с. 259]. К. А. Левковська вбачає у досліджуваному мовному феномені характер жаргону та арго [7, с. 254], виокремлюючи низку спільних для них лінгвальних засобів, спрямованих на приховування справжнього змісту висловлювання: утворення нехарактерних для літературної мови дериватів і композитів; перенесення значення; використання видозмінених запозичень; використання специфічних фразеологічних зворотів [7, с. 254]. Е.В. Розен вказує на існування спеціалізованих «молодіжних жаргонів», пов'язаних з навчанням, військовою службою, трудовою діяльністю. Вони існують поряд із загальномолодіжним жаргоном, який є ширшим поняттям і включає лексику на позначення загальновідомих речей [9, с. 152].

Т. Б. Крючкова і Б. П. Нарумов стверджують, що «молодіжним жаргоном прийнято називати не мову усієї молоді, а специфічні форми, які виникли з певних причин і використовуються деякими групами молоді» [5, с. 52]. Разом з цим вони відзначають, що всі групи молоді використовують загальномолодіжні жаргонізми, хоча останні є локалізованими за віком [5, с. 53]. Жаргоном називають МСМ також С. Ф. Соколовська та М. А. Фахурдінова. Під цим терміном вчені розуміють певний різновид мовлення, яким користується, переважно в усному мовленні, окрема, досить стала соціальна група, що об'єднує людей за професійною належністю, суспільним становищем, інтересами або віком [10, с. 236].

Інші дослідники вважають МСМ соціолектом. До них відносяться, зокрема, П. Браун і В. Штайніг. Перший з науковців відзначає специфічний лексичний склад досліджуваного лінгвістичного феномену [15, с. 53], а другий – психо-соціальні чинники його розвитку та існування [27, с. 54–55]. Г. Льюфлер відносить МСМ до соціолектів, ставить його в своїй класифікації соціолектів поряд з субкодами школярів, студентів, військових, в'язнів, літніх людей та піджонку [25, с. 125].

Е. В. Б. Гесс-Люттїх також розглядає досліджуване мовне явище як соціолект. На підтвердження він наводить низку ознак, характерних для лексики соціолектів, що виявляються й у МСМ: групова і соціальна ідентичність користувачів (у випадку МСМ – також вікова); використання в неформальному спілкуванні, поза сферою офіційної діяльності; рівноправність комунікативних партнерів; підвищена емоційність і експресивність; вторинність найменування; оцінна конотація, переважно пейоративного характеру; шляхи збагачення словникового складу; тісний зв'язок з іншими соціолектами та літературною мовою [22, с. 48].

В контексті аналізу перелічених дефініцій варто, на нашу думку, відзначити, що соціолект, котрий визначається як «сукупність мовних особливостей, притаманних якій-небудь соціальній групі» [1, с. 178], є ширшим поняттям у порівнянні із сленгом. Так, Л.Я. Левицька, слугуючись у своїй роботі терміном «молодіжний сленг», вказує на його соціолектну природу, вважаючи пріоритетними мотивами використання прагнення самоідентифікації та протесту [6, с. 95].

Останнім часом набуло поширення використання на позначення досліджуваного мовного явища терміну «сленг». Тут спостерігається висунення науковцями на перший план різних ознак описуваного поняття. Зокрема, Т. Шіппан ототожнює молодіжний сленг із «специфічно груповим, грубим лексичним запасом молоді з великих міст, що відзначається високим рівнем метафоризації щодо найменувань грошей, дівчат, сексуальності, музики, поліції, страху, наркотиків і смерті» [26, с. 237]. Н. Д. Матагиркіна, називаючи МСМ сленгом, підкреслює його внутрішню неоднорідність як наслідок гетерогенності соціально-вікової групи «молодь» [8, с. 14].

О. С. Христенко також позначає МСМ терміном «сленг» та дефінує його як «жаргон, котрий живить стилістично знижені, ненормативні, функціонально обмежені слова чи вирази, що мають емоційно-експресивне навантаження і використовуються молоддю в повсякденному спілкуванні» [11, с. 111]. До основних ознак молодіжного сленгу дослідниця відносить яскраво виражену емоційність, домінування конотації над денотацією, економію мовних зусиль, влучність та оригінальність номінацій, інновативний аспект [12, с. 25–26]. Наведене визначення вказує на тотожність жаргону та сленгу, на чому наголошує також А. П. Загнітко, вказуючи на французьке походження першого з термінів і англійське – другого [1, с. 180].

При аналізі дефініцій МСМ зафіксовано також інші його тлумачення. Так, згідно з Ю. Бенекє, це лінгвістичне явище є сукупністю мовно-комунікативних варіантів [14]. У свою чергу, С. Аугенштайн відносить МСМ до стилів мовлення,

гібридних утворень, що входять до структури інших мовних систем [13, с. 42–43]. Це пояснює популярність серед німецькомовної молоді лексики анліцизмів та тюркізмів [17]. К. Верлі тлумачить молодіжний субкод як окремі мовні засоби, застосовуючи термін «молодіжна мовна поведінка» [28, с. 12], а М. Бушманн узагалі зводить його до особливої лексики, яка відзначається домінуванням гіперболізованих виразів [16, с. 220].

Головні висновки. Вивчення множинності виокремлюваних вітчизняними і зарубіжними германістами ознак МСМ дає підстави стверджувати, що вказаному лінгвістичному феномену притаманні стилістична заниженість, вживання в усному спілкуванні, тематична обмеженість, вторинність найменування та експресивне забарвлення вокабуляру, вираження протесту як мотив використання, групова гетерогенність. Узагальнивши визначення МСМ, відзначаємо, що найпопулярнішим терміном на його позначення є «жаргон». Однак, враховуючи результати аналізу наукової літератури стосовно використання рядом лінгвістів термінів «жаргон» і «сленг» як синонімічних, допускаємо можливість застосування останнього. На користь таких висновків свідчить також поява саме цього терміну в більш нових працях. Віднесення досліджуваного мовного явища до соціолекту вважаємо вірним, але таким, що вимагає подальшої конкретизації з огляду на відмінну стилістичну забарвленість лексики представників різних соціальних груп. Нарешті, розглядати цей лінгвістичний феномен як мову не дає підстав відсутність у нього необхідних для даного випадку системних ознак.

Перспективи використання одержаних результатів досліджень бачимо у застосуванні виокремлених ключових ознак молодіжного сленгу (жаргону) для поглибленого опису його соціальних детермінант в німецькомовному комунікативному просторі, а також для його зіставного аналізу з відповідними субкодами носіїв інших національних мов.

Література:

1. Загнітко А. П. Сучасні лінгвістичні теорії : монографія [2-е вид., випр. і доп.] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2007. – 219 с.
2. Искоз А. М. Лексикология немецкого языка : учеб. пособие [3-е изд., испр. и доп.] / А. М. Искоз, А. Ф. Ленкова. – Л. : Просвещение, 1970. – 296 с.
3. Котелевць К. В. Поняття «код» в аспекті лінгвістичної термінології / К. В. Котелевць // Мова і культура. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – Вип. 15. – Т. V(151). – С. 181–186.
4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 1999. – 288 с.
5. Крючкова Т. Б. Зарубежная социолінгвістика : Германия. Испания / Т. Б. Крючкова, Б. П. Нарумов. – М. : Наука, 1991. – 153 с.
6. Левицька Л. Я. Німецький молодіжний сленг та його лексико-семантичні особливості / Л. Я. Левицька, І. С. Микитка // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : «Філологія». – Харків : 2013. – № 1052. – Вип. 74. – С. 94–99.
7. Левковская К. А. Лексикология современного немецкого языка / К. А. Левковская. – М. : Высшая школа, 1968. – 319 с.
8. Мататяркіна Н. Д. Неологизмы немецкого молодежного сленга на рубеже XX-XXI веков. – дисс. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германские языки» / Наталья Дмитриевна Мататяркіна. – М., 2005. – 191 с.
9. Розен Е. В. Новые слова и устойчивые словосочетания в немецком языке / Е. В. Розен. – М. : Просвещение, 1991. – 192 с.
10. Соколовська С. Ф. Німецький молодіжний жаргон : шляхи формування й сучасний статус / С. Ф. Соколовська, М. А. Фахурдінова // Вісник Житомирського державного університету. Серія : «Філологічні науки». – Житомир : ЖДУ, 2004. – № 14. – С. 236–239.
11. Христенко О. С. Дискурсні сфери функціонування німецького молодіжного сленгу / О. С. Христенко // Вісник Сумського державного університету. – Суми : СумДУ, 2006. – № 3(87). – С. 110–114.
12. Христенко О. С. Німецький молодіжний сленг: лінгвокогнітивний та соціолінгвістичний аспекти – дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Оксана Сергіївна Христенко. – К, 2009. – 323 с.
13. Augenstein S. Funktionen von Jugendsprache / S. Augenstein. – Tübingen : Max Niemeyer, 1998. – 288 S.
14. Beneke J. Untersuchung zu ausgewählten Aspekten der sprachlich-kommunikativen Tätigkeit Jugendlicher [Електронний ресурс] / J. Beneke. – Режим доступу : [duerpublico.uni-duisburg-essen.de/servlets/DerivateServlet/ Derivate-17213](http://duerpublico.uni-duisburg-essen.de/servlets/DerivateServlet/Derivate-17213).
15. Braun P. Tendenzen in der deutschen Gegenwartssprache. Sprachvarietäten [8. Aufl.] / P. Braun. – Stuttgart; Berlin; Köln : Kohlhammer, 1998. – 265 S.
16. Buschmann M. Zur Jugendsprache in der Werbung / M. Buschmann // Muttersprache. – 1994. – № 3. – S. 219–231.
17. Dürscheid Ch. Jugendsprache als Forschungsgegenstand [Електронний ресурс] / Ch. Dürscheid. – Режим доступу : <http://www.sal.ch/pages/jugendsprache-als-forschungsgegenstand>.
18. Gerdes J. Arbeitsfelder der Jugendsprachforschung: Studienbuch für Lehre und Forschung (Sprache – Kommunikation – Kultur) / J. Gerdes. – Frankfurt am Main : Peter Lang, 2013. – 204 S.
19. Hartmann D. Jugendsprache als Thema des DaF-Unterrichts / D. Hartmann // Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung. – 1996. – H. 30. – S. 20–29.
20. Heinemann M. Zur Varietät «Jugendsprache» / M. Heinemann // Praxis Deutsch. – 1991. – № 110. – S. 6–9.
21. Henne H. Jugend und ihre Sprache : Darstellung, Materialien, Kritik / H. Henne. – Berlin; New York : de Gruyter, 1986. – 385 S.
22. Hess-Lüttich E. W. B. Angewandte Sprachsoziologie. Eine Einführung in linguistische, soziologische und pädagogische Ansätze / E. W. B. Hess-Lüttich. – Stuttgart : Metzler, 1987. – 311 S.
23. Küpper H. Zur Sprache der Jugend / H. Küpper // Der Sprachwart. – München, 1961. – № 11. – S. 185–188.
24. Lindorfer B. Psycholinguistische Erkenntnisse zur Sprache im Alter / B. Lindorfer // Sprache der Generationen / hrsg. von E. Neuland. – Mannheim [u. a.] : Dudenverlag, 2012. – S. 78–97.
25. Löffler H. Germanistische Soziolinguistik [2. Aufl.] / H. Löffler. – Berlin : Schmidt, 1994. – 255 S.
26. Schippan Th. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache [2. Aufl.] / Th. Schippan. – Tübingen : Niemeyer, 2002. – 306 S.
27. Steinig W. Soziolekt und soziale Rolle. Untersuchungen zu Bedingungen und Wirkungen von Sprachverhalten unterschiedlicher gesellschaftlicher Gruppen in verschiedenen sozialen Situationen [2. Aufl.] / W. Steinig. – Hamburg : Edition Akademon, 1986. – 298 S.
28. Wehrli Ch. Anglizismen in BRAVO. Eine empirische Untersuchung mit Schülern / Ch. Wehrli. – Zürich : Studentendruckerei, 2002. – 234 S.